

monetarnych w rejonie basenu Morza Śródziemnego²⁹, to biorąc za podstawę ustalenia Th.Reinach, obowiązywała wówczas proporcja wymiany jak 1:12; podobnie kształtowała się ona na Sycylii w czasach Timoleona i Agathoklesa³⁰. Dopiero w rezultacie szeroko zakrojonej polityki podbojów Aleksandra Wielkiego i eksploatacji bogactw naturalnych Wschodu, doszło w granicach imperium macedońskiego do wprowadzenia podwyższonego parytetu złota i srebra w postaci relacji jak 1:10. Jedynie na Sycylii nastąpiło to znacznie później, bo dopiero w czasach Hierona II³¹.

Do chwili wybuchu II wojny punickiej państwo rzymskie nie emitowało w żadnej postaci złotych monet, jakkolwiek można przypuszczać, iż doskonale orientowano się w wartości handlowej greckich i etruskich staterów pozostających w obiegu monetarnym na terenie Italii. Dopiero ciężkie straty ponoszone przez Rzym w początkowej fazie wojny, zmusiły osłabioną republikę do uruchomienia dla celów monetarnych nie wykorzystywanych dotąd, stezauryzowanych rezerw złota, jak na to wskazuje wydanie *lex Oppia*, która zakazywała noszenia złotych ozdób o wadze wyższej aniżeli pół uncji³². Równocześnie dokonano szeregu oszczędności w budżecie państwa; pod koniec 215 ro-

²⁹ Do zbliżonej konkluzji na podstawie innych danych dochodzi C. Nicolet, *À Rome pendant la deuxième guerre punique*, Annales ESC XVIII, 1963, s. 417 n. Zob. Th. Reinach, *L'histoire par la monnaie. Essays de numismatique ancienne*, Paris 1902, rozdział IV: *De la valeur proportionnelle de l'or et de l'argent dans l'antiquité grecque*, s. 41 n., oraz rozdział V: *Les monnaies de l'or de la Sicile et la valeur relative des métaux monétaire dans cette île*, s. 75 n. Podobnie obszernie zagadnienie relacji wartości złota do srebra ujmują W. Giesecke w swoich pracach: *Sicilia Numismatica* (1923), *Italia Numismatica* (1928), a także *Gold und Silber im Tarent* (1921). Jednakże z uwagi na posłużenie się mało dokładnymi danymi metrologicznymi, ustalenia Giesecke'go odbiegają od ogólnie przyjętych w literaturze przedmiotu. Zob. również F. Hultsch, *Griechische und Römische Metrologie*, Berlin 1882, s. 181, 577 n.; A. Segrè, *Metrologia e circolazione monetaria degli antichi*, Bologna 1928, s. 214, 242 n.

³⁰ Th. Reinach, *L'histoire...*, s. 45 n.; id., *Du rapport de valeur des métaux monétaires dans l'Égypte aux temps des Ptolémées*, REG XLI, 1928, s. 126 n.; W. Giesecke, *Sicilia Numismatica. Die Grundlagen des griechischen Münzwesens auf Sizilien*, Leipzig 1923, s. 23 n.; R. Thomsen, *ERC II*, s. 295 n.; S. Lauffer, *Die Bergbauprogramm in Xenophons Poroi*, W: *Thorikos ant the Laurion in Archaic and Classical Times. Papers and Contributions of the Colloquium held in March, 1973, at the State University of Ghent*, Ghent 1975, s. 176. Zob. również Plato, Hipp. 231 D; Lys. XIX 39; Pollux IX 76.

³¹ O ogromnych łupach Aleksandra Wielkiego zob. Diod. XVII 66, 1–2, 71,1, 80,3; Strabo XV 23,1; Plut. Alex. 36; Curt. Rufus V 2,11, 6,9–10; Arrian III 16,7; Justin. XI 14, XII 1; Zon. IV 11. Na temat relacji wartości złota do srebra w tym okresie zob. Th.Reinach, *Du rapport...*, s. 132 n.; K. Regling, *Verhältnisse...*, s. 742; F.M. Heichelheim, *AEH I*, s. 15–16; E.S.G. Robinson, *The Coin Standards of Ptolemy I*, W: M. Rostovtzeff, *SEHWW III*, s. 1635 n.; M.H. Crawford, *Money and exchange in the Roman World*, JRS LX, 1970, s. 41. Por. F.M. Heichelheim, *Wirtschaftliche Schwankungen der Zeit von Alexander bis Augustus*, Jena 1930, s. 38.

³² Liv. XXIII 48,9, 49,4. Zob. również E. Kovacs, *Le système monétaire de l'Etrurie*, RIN XXIV, 1911, s. 367 n., 489 n.; F.I. Michalevskij, *op. cit.*, s. 205; H. Mattingly, *op. cit.*, s. 14; M.H. Crawford, *RRC I*, s. 32 n.; P. Marchetti, *Histoire économique...*, s. 311. Na temat *lex Oppia* H. Blümner, *Die römischer Privataltertümer*³. Por. Liv. XXXIV 1,3; Val. Max. IX 3.